

БУГАРСКОТО ВЕТО НА МАКЕДОНСКИТЕ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ: КАКВО ЈАБОЛКО МОЖЕ ДА ЗАГРИЗЕ МАКЕДОНИЈА?

Ако Македонците се принудени да се откажат од својот идентитет и достоинство за да зачекорат кон европските интеграции, тогаш не може да се зборува за европски интеграции. Овие две вредности, кои сме и каде сакаме да одиме, никогаш не можат да бидат прашање на избор, не во Европа на 21-тиот век.

Засилениот дијалог меѓу владите на двете земји, наметнува потреба да ги воочиме на јавноста црвените линии преточени низ конкретни, а не декларативни принципи и решенија кои политиката мора да ги испочитува за да обезбеди трајно, вистинско и одржливо решение на проблемот со Бугарија.

Македонската држава никогаш не смее да поддржи преговарачки процес со ЕУ, кој ќе стане основа на разнебитување на нашата државност, загрозувајќи ја внатрешната и регионалната стабилност кон несогледливи последици. Обврските кои Македонија ќе ги преземе неповратно ќе ја определат нашата иднина и улога во ЕУ. Треба да сме свесни дека со прифаќањето на бугарските барања, тие стануваат дел од пристапниот договор на државата со ЕУ, ако и кога ќе дојде тој момент.

Пристапниот процес и членството во ЕУ не се цел сами по себе, туку реформска алатка за Македонија да стане силна демократска и просперитетна држава во која владее правото. Брзината на трансформација не зависи само од пристапниот процес туку, пред сè, од волјата на домашните политички субјекти. Тоа најдобро го покажуваат примерите на Црна Гора и на Србија, кои преговараат 10, односно 8 години.

Овој текст има цел да ја информира јавноста и да го изостри нејзиниот фокус за сите „ситници“ и суптилности кои евентуалниот компромис со Бугарија мора да ги земе предвид.

За македонските позиции – што е важно?!

- **Повикувањето на ЕУ за „заемно прифатливо решение“ меѓу двете држави е неприфатливо. Станува збор за проблем на ЕУ (и нејзина земја членка) кон една држава кандидат.** Суштината е злоупотреба на процесот на проширување за политика на менување идентитет, што ЕУ мора да го спречи и да го реши без да ја префрла одговорноста преку повици за решавање на „билатералното прашање“. Таквата политика е спротивна на европските вредности, меѓународното право и на Стратегијата за проширување.

- **Преговарачкиот процес мора да европеизира, а не да бугаризира.**

- Сите барања на Бугарија се меѓусебно поврзани и сите го загрозуваат македонскиот идентитет. Оттука, тие не смее да се гледаат и да се третираат засебно.

- За какво и да е решение да има **легитимитет**, Владата мора да се **потпре на широка политичка и граѓанска поддршка**. Основа за тоа е **Резолуцијата на Собранието** за утврдување на македонските државни позиции во контекст на блокадите на европските интеграции, донесена со висока согласност на политичките субјекти.

- Предуслов за **одржливо решение** на наметнатиот спор е **Бугарија да ги повлече Рамковната позиција, изјавите и Објаснувачкиот меморандум, досега поднесени до Советот на ЕУ, односно**

државите членки. Овие документи грубо го негираат македонскиот идентитет и ја даваат рамката за толкување на какво и да е идно решение или нова бугарска позиција.

- Бугарија треба да се обврзе **темите за етнојазичната генеза на Македонците да не бидат услов во европската интеграција**, во спротивност, таа ни дава „отровно црвено јаболко“, а интеграциите ги прави антиевропски.

- Македонската страна досега го нема прекршено Договорот,¹ наспроти обвинувањата коишто во континуитет ја разрушуваат довербата. Сепак, нашите државни претставници мораат како соседи и сојузници во НАТО да продолжат да разговараат на многу различни нивоа и да работат на градењето **меѓусебна доверба**.

- **Македонија треба да се воздржи од започнување преговори со ЕУ по секоја цена**, позиција што остава простор за преговарачкиот процес, што е алатка за идентитетски и историски ревизии. Во отсуство на доверба и од позиција на очај, не може да се дојде до одржливо и достоинствено решение, бидејќи другата страна стекнува впечаток дека ветото функционира. Владата не треба да се потпира исклучиво на билатерални преговори со Бугарија, во услови кога ветото ја прави бугарската позиција во преговорите несразмерно посилна, туку да обезбеди принципиелен ангажман на другите земји членки на ЕУ.

Во моментов, нема никаква гаранција дека и покрај веќе направените и најавените концесии, државата ќе стане членка на ЕУ. Меѓу државите членки на ЕУ, нема реален консензус за зачленувањето на шесте држави од Западниот Балкан, не додека не заврши или барем паралелно не се одвива и внатрешната реформа во Унијата. Тоа никако не значи дека европската интеграција не треба да биде основна стратемиска цел на државата, но политичките чинители се должни да ја имаат предвид оваа реалност кога носат одлуки од историско значење за нацијата.

Какво и да е решението со Бугарија, тоа мора:

- Да биде врзано исклучително со крајот на пристапниот процес, по ратификацијата на пристапниот договор меѓу ЕУ и Северна Македонија од сите субјекти (држави членки, ЕУ, Северна Македонија), вклучувајќи го и евентуалното внесување бугарско малцинство во Уставот;
- Да спречи можност за нови блокади на преговорите од страна на Бугарија врз основа на нејзиното толкување на Договорот;
- Да има широка поддршка од јавноста и политичките субјекти;
- Да ги гарантира придобивките од Преспанскиот договор.

Кон македонските црвени линии

1. Недозволиво е внесување механизам за следење или спроведување на Договорот во преговорите (преку Преговарачката рамка)

Во ваков случај, тој механизам би станал услов за текот на преговорите и процесот би се претворил во диктат од страна на Бугарија за исполнување услови кои немаат никаква врска со правото на Европската Унија.

Ова целосно би го фрлило во сенка процесот на реформи кои произлегуваат од стандардите и правото на ЕУ, па како резултат на тоа, **процесот на европеизација би се претворил во процес на бугаризација** и трајно би го уништил угледот и влијанието на ЕУ во земјава.

Додека португалскиот предлог го вметнува мониторингот на спроведувањето на билатералниот компромис во Советот за стабилизација и асоцијација, Софија бара овој

---

¹ Целосен назив: Договор за пријателство, добрососедство и соработка меѓу Република Македонија и Република Бугарија.

механизам да биде дел од првиот кластер Темели, што прв се отвора и последен се затвора и ќе го претвори преговарачкиот процес во неподносливо измачување. Повеќето земји членки се противат, бидејќи со тоа се загрозува преговарачкиот процес и неговата суштина европеизацијата, правејќи исклучително лош преседан за сите идни земји кандидати. Владата не смее да прифати ваква билатерализација на пристапниот процес што преговорите со Брисел ќе ги сведе на задоволување на Софија. Во тој случај, напредокот ќе зависи, на пример, не од борбата против корупцијата туку од проценките на Софија за резултатите од Комисијата за историско-образовни прашања.² Пристапниот процес мора да значи воведување на европските стандарди дома, а не воведување на бугарскиот наратив или идентитет.

2. Бугарија мора да се обврзе дека нема дополнително да отвора нови прашања

Во спротивно, пристапниот процес станува заложник на практиката од постојано отворање нови прашања од страна на Софија (Преамбулата, обвинувањето за дискриминација, што не постои во реалноста, веројатно во иднина резултатите од Пописот) и одолговлекување на преговорите до недоглед.

3. Македонски јазик без какви и да се додавки

Не смеат да се дозволат измени на предложениот текст на Преговарачката рамка во која стои македонскиот јазик, ниту дополнителни појаснувања, изјави, итн., со кои ќе се релативизира посебноста на македонскиот јазик. Каква и да е задршка или резерва во однос на јазикот сега, ќе води најмалку кон нерамноправен третман на македонскиот јазик, а со тоа и на државата во ЕУ.

Текстот на Пристапниот договор со ЕУ во однос на јазикот мора да биде идентичен како и за другите држави пристапнички. Постојната билатерална јазична клаузула не смее да се преслика на ниво на ЕУ.

Посебноста на македонскиот јазик и неговата самостојна траекторија и корен не смеат да се доведат во прашање и пред официјалната кодификација, а не само како уставна категорија.

Македонскиот јазик е исклучиво внатрешно прашање и во согласност со меѓународното право не може да биде предмет на (не)признавање од која било друга држава или меѓународна организација. Другите држави имаат обврска да го прифатат нашето право на самоизјаснување. Македонскиот јазик е дел од личната карта на државата во ОН. Истовремено, не треба да се доведат во прашање придобивките од Преспанскиот договор, бидејќи Северна Македонија е можна само заедно со македонскиот идентитет и со македонскиот јазик.

Воспоставената практика на билатералната реципрочна комуникација со Бугарија (македонскиот и бугарскиот јазик во согласност со уставите на двете земји), не смее да има влијание врз статусот на македонскиот јазик во ЕУ. Инаку, оваа формула имплицитно значи непризнавање на генезата и посебноста на македонскиот јазик и влијае негативно врз заложбите за пријателство. Принципиелно, ниту Бугарија ниту кој било друг субјект, нема право да признава или дополнително да објаснува јазик на друга држава. Евентуалната унилатерална нота на македонската страна за јазикот треба да биде внимателно формулирана, изразувајќи ја посебноста на македонскиот јазик и неговата историја, да не остане само на датумот на официјалната кодификација.

Доколку Бугарија остане на барањето за вметнување на Бугарите во Преамбулата на Уставот, Македонија треба да инсистира на целосно прифаќање на нашето право на

---

² Целосен назив на Комисијата според Договорот за пријателство, добрососедство и соработка: заедничката мултидисциплинарна експертска комисија за историски и образовни прашања.

самоизјаснување од страна на Софија, односно напуштање на јазичната клаузула од Договорот за пријателство и од двете страни. Во спротивно, би се создала парадоксална ситуација, ние да признаеме бугарско малцинство во Македонија, а Бугарија да не го признава не само македонското малцинство во Бугарија туку и Македонците во Македонија.

4. Не смее да се прифати менување на Уставот како услов за почеток и текот на преговорите. Бугарската страна треба експлицитно да го признае македонскиот идентитет

Врвен ризик е секако менување на Уставот на Република Северна Македонија, освен на самиот крај на пристапниот процес, односно по сите ратификации кога Бугарија нема да има можност за блокада. Бугарија инсистира на менување на Уставот во рана фаза на пристапувањето, затоа што тоа ѝ отвора можност за постојан притисок врз идентитетските прашања и за последователните барања.

Барањата за правична застапеност и јазични права можат да произлегуваат единствено од пописот. Секој договор што не спречува повикување на „Македонците со бугарски пасоши“ како критериум за колективни права е многу опасен.

Секаква изјава со која Северна Македонија би го негирала постоењето на македонското национално малцинство во Бугарија, би била спротивна на меѓународните принципи на правата на малцинствата и сериозно би го нарушила дигнитетот на државата.

Северна Македонија не може да се откаже од правата што ги има како рамноправна членка во меѓународните организации (како Советот на Европа) за ниедно прашање, па ниту за прашањето за македонското национално малцинство во Бугарија.

Итно спроведување на пресудите на ЕСЧП за македонските организации во Бугарија би бил не само знак на добра волја од страна на Бугарија туку и извршување на нејзините дамнешни меѓународни обврски. Според меѓународното право, државата која ги прекршува нејзините обврски во сферата на човековите права, не може да ја избегне нејзината меѓународна одговорност со тврдењето дека тие се нејзини внатрешни работи.

Апсурдно е признавањето на бугарското малцинство во Уставот на Северна Македонија во услови кога Бугарија го негира постоењето на македонската нација и македонскиот јазик.

Обидот бугарското барање за промена на Уставот да дојде преку Брисел е спротивен на принципите на ЕУ.³

Ова прашање посебно се истакнува поради очигледниот двоен аршин. Бугарија бара вметнување на Бугарите во македонскиот Устав, што секако е мешање во внатрешните работи, но не само што не размислува за признавање на македонското малцинство во Бугарија туку бара Македонија експлицитно да каже дека тоа не постои и да молчи во Советот на Европа кога се разгледува состојбата со човековите права во Бугарија. Притоа, иако барањето за споменување на Бугарите во Преамбулата имплицитно значи признание дека Македонците не се Бугари, Софија не оди докрај по оваа логика и не го прифаќа македонскиот јазик како посебен јазик. Со барањето за уставен амандман, пропаѓа и аргументот дека уставното уредување на Бугарија не познава малцинства за разлика од нашето, **бидејќи ако ние го менуваме Уставот во интерес на компромис, тоа може да го направи и Бугарија.**

Прво, **немешањето во внатрешните работи не може да го опфати Советот на Европа**, каде и двете земји се согласиле на своите граѓани да им ги почитуваат човековите права, што

³ Уставниот поредок е дел од националниот идентитет според правото на ЕУ. Според член 4, став 2 од Договорот за ЕУ, „Унијата ќе ги почитува еднаквоста на државите членки пред Договорите, како и нивните национални идентитети, својствени на нивните темелни структури, политички и уставни, вклучувајќи ги и регионалната и локалната самоуправа.“

значи дека овој домен не може да се смета за внатрешна, туку за европска работа. Ова прашање е експлицитно извадено од контекстот на Договорот за пријателство во членот 14. Македонија има право и обврска да се залага за спроведување на пресудите во случајот на ОМО Илинден во Стразбур (што, меѓу другото, се однесуваат на слободата на здружување, основно човеково право независно од малцинскиот статус). Второ, **вметнувањето на Бугарите во Преамбулата на македонскиот Устав треба да се услови со прифаќање од страна на Бугарија на македонскиот идентитет.** Трето, ако постои двотретинско мнозинство во Собранието за ваков уставен амандман (**Владата нема надлежност за носење уставни амандмани и соодветно, не може да се обврзе на таков чекор без пошироки и успешни консултации со опозицијата**), тогаш неговото усвојување или неговото стапување во сила треба да следи по ратификацијата на пристапниот договор на Македонија во ЕУ и земјите членки. Четврто, **прашањето на постоење македонско малцинство во Бугарија не може да биде предмет на став на држави, туку е прашање на самоизјаснување на засегнатите граѓани.**

5. Да се спречи злоупотреба на историското минато за етнополитички цели

Декларацијата на Собранието од 2006 година за извинување на жртвите од репресијата од режимот во периодот од 1945 до 1990 година, веќе го третира прашањето на **рехабилитација на жртвите од комунизмот.** Рехабилитација се однесува на жртвите без оглед на етничката припадност.

Антифашистичката димензија на спомениците мора да се зачува, бидејќи е суштински дел од македонската државност.

Бугарија настојува со политички документ (на Собранието на Република Северна Македонија) или закон, под плаштот на рехабилитација на „жртвите од комунизмот“ да изнуди признание за нејзините тврдења за масовни репресии и гонења на „Бугарите во Македонија.“⁴ Со тоа не само што би се прескокнала историската наука и фактите, како и правната процедура, туку и би се легитимирала бугарската теза за „етнички инженеринг под поранешните авторитарни режими“ и вештачко создавање на македонската нација.

Евентуалното бришење на ознаките „фашистички окупатор“ од спомениците и спомен-обележјата или наставните програми од минатите историски периоди, би значело бришење на дел од идентитетот на македонската државност, втемелен и во антифашистичката борба, признаена во светската и европската историографија.

Овие прашања мораат да биде предмет на разгледување на Комисијата за образовни и историски прашања, со учество на независни странски експерти.

6. Спречување на говорот на омраза од двете страни гарантирајќи ја слободата на изразување

Мора да се дефинира говорот на омраза користејќи една од постоечките меѓународни дефиниции, со оглед на арбитарноста на обвинувањата за говор на омраза во последниве три години. Обврските за борба против говорот на омраза треба да бидат целосно реципрочни и да не се загрозува слободата на изразување.

Спречувањето на говорот на омраза не смее да биде инструмент на цензура што ќе ја негира слободата на изразување и ќе го регулира наративот во културата и творештвото.

Говорот на омраза може да се третира единствено од аспект на правото на ЕУ и меѓународното право, подеднакво во двете земји.

---

⁴ Објаснувачки меморандум доставен од Бугарија до државите членки на ЕУ, во септември 2020 година.

7. **Работата на историската комисија ослободена од диктат и без ограничување со рокови**

Владата може да го дефинира процесот што ќе прават двете влади кога ќе има резултат од работата на Комисијата, но не може и не смее да прифати обврска на резултат, а уште помалку временски рокови. Комисијата треба да работи без диктат и каков и да е политички притисок.

Треба да се обнови предлогот за интернационализација на работата на Комисијата, затоа што не се работи за „билатерална историја“, туку за европска и светска историја.

Преку интегративниот процес во ЕУ, Бугарија сака да наметне свој етнонационален историски наратив на друга држава и народ, што претставува инструментализирање на историјата за политички цели.

Бугарија инсистира на брзи резултати од работата на Комисијата за историски и образовни прашања, врзувајќи ги директно со фазите во пристапниот процес. Доколку Комисијата работи под диктат на постигнување задолжителен резултат во одреден временски рок, тој секогаш ќе биде во полза на Бугарија, односно немањето резултат во одреден рок ќе биде основа за закочување на преговорите. Барањето оди дотаму што се бара временска рамка за усогласување текстови за заедничко чествување историски личности и настани (и нивно директно пресликување во учебниците, мешајќи политики на сеќавање со историјата како наука). На тој начин, наместо атмосфера за експертска работа без политички притисок, се создава ситуација на работа под уцена, што се разбира ја блокира и работата и благородната мисија на Комисијата.

За унапредување на работата на Комисијата, Бугарија треба да го преиспита својот негативен став за предлогот во работата на Комисијата да се вклучат европски експерти од држави кои имаат искуство со историски комисији.

март 2022 година